

Filmpedagogik – så funkar det!

11 enkla klassrumsövningar

Svenska
Filminstitutet

En produktion av Svenska Filminstitutet

Författare: Malena Janson

Illustrationer: Gabriella Agnér

Formgivning: Fräulein Design

Tryck: Lenanders, 2017

Filmpedagogik – så funkar det!

11 enkla klassrumsövningar

Det finns nästan lika många filmpedagogiska övningar som det finns filmer. Här har vi samlat 11 stycken. De är enkla, roliga och effektiva. De kräver ingen avancerad teknisk utrustning, de kan anpassas till elevernas ålder och förutsättningar och de kan alla utföras i klassrummet. De har också det gemensamt att både förhöjer filmupplevelsen och ökar förståelsen för hur en film påverkar oss som åskådare. Du kan göra en, två eller sju av dem i vilken ordningsföljd som helst – men förhoppningsvis får både du som pedagog och dina elever lust att göra allihop.

Vill du fördjupa dig i någon av de filmpedagogiska metoderna rekommenderar vi boken *Introduktion till filmpedagogik. Vita duken som svarta tavlan* (red: Malena Janson, Gleerups, 2015).

Övning 1:

Introduktion

– direkt före filmvisningen

Oavsett om du ska visa en kortfilm i klassrummet eller ta med dina elever på långfilmsvisning på biograf är det bra med någon form av filmintroduktion både för dig själv och dina elever. Hur mycket och vad du ska förbereda beror förstås på vilken film ni ska se och vad ni ska göra med den.

Vad? Förbered dig själv och dina elever för en filmvisning.

Hur? Research samt filmintroduktion i form av individuell reflektion och/eller muntlig presentation.

Varför? För att berika filmupplevelsen och förbättra de efterföljande filmpedagogiska övningarna.

Pedagogens förberedelse

- Se filmen innan du visar den för eleverna.
Om omöjligt: gör research kring filmen genom att till exempel se trailer, läsa handlingsreferat och recensioner samt ta reda på lite om filmens ursprung.
- Om det finns en filmhandledning till filmen: läs den och fundera på vilka aspekter som är relevanta för din undervisning.

Allmän förberedande reflektionsövning

Syftet med den här övningen är att sätta igång elevernas reflektionsförmåga redan innan filmen börjar och göra dem nyfikna. Eleverna ska arbeta individuellt under övningen. Dela ut eller visa bilder ur filmen (de går exempelvis att bildgoogla och printa ut), gärna i A4-format. Uppmana eleverna att titta på en eller ett par av bilderna och kort besvara följande frågor: *Vad handlar den här filmen om?*

Vilken genre (sorts film) är det? Vilken känsla förmedlar bilderna? Eleverna behöver inte redovisa sina svar. Däremot kan det vara roligt att återknyta till deras förväntningar på filmen efter visningen.

Tematisk introduktion

Om du ska visa filmen i ett specifikt syfte, till exempel diskutera ett visst tema eller öva elevernas förmåga att analysera filmens formspråk, är det bra att ge eleverna en introduktion till detta före visningen. På det sättet förser du eleverna med rätt "glasögon" och de kan aktivt söka efter specifika aspekter medan de ser filmen. I den filmhandledning som förhoppningsvis finns till filmen kan du hitta tematiska fördjupningar och länktips.

Övning 2:

Upplevelsesamtal – direkt efter filmen

Oavsett vilket långsiktigt syfte du har med att visa en film för dina elever är det bra att direkt efter filmen fånga upp och formulera några spontana känslor och tankar. Det gäller både för varje enskild individ och för gruppen. Den omedelbara självreflektionen tar bara några minuter men ger eleverna en chans att formulera sig kring hur de själva upplever filmen, innan de tar intryck av klasskompisarnas reaktioner.

Vad? Sätt ord på känslor och tankar i direkt anslutning till filmen.

Hur? Genom att var och en individuellt svarar på två frågor om filmen de just sett.

Varför? För att varje enskild elev ska öva sig i att känna och tänka efter själva samt formulera sig kring detta, innan samtal i par, smågrupper eller helklass tar vid.

Gör först så här:

1. Uppmana eleverna att sitta kvar på sina platser (i biosalongen eller klassrummet) så snart filmen är slut.
2. Be dem skriva ner (alternativt inom sig formulera) svaret på två frågor – de ska inte prata med eller visa varandra vad de skriver:

Vilken känsla bär du med dig efter filmen?

Vilken scen ur filmen minns du särskilt tydligt?

Gör sedan så här:

Hur du som pedagog använder dig av elevernas självreflektioner kan variera beroende på dina förutsättningar. Kanske har ni sett en långfilm och måste lämna biosalongen eller ta rast. Kanske har ni sett en kortfilm och kan sitta kvar och prata lite om era spontana tankar, känslor och minnen. Oavsett så är det bra att utifrån deras svar ha ett kort samtal om filmen tillsammans med eleverna innan ni övergår till att antingen ha en helt annan lektion eller fördjupar er i någon specifik filmpedagogisk verksamhet. Detta för att fånga upp spontana tankar och känslor.

- Be de elever som vill berätta för klassen vilka känslor de har antecknat. Om du har möjlighet, skriv upp känslorna på en whiteboard eller motsvarande.
- Gör samma sak med scenerna. Fördjupa er lite i några – ofta minns många elever samma scener – och samtala kring vad som hände i dem, hur de kändes och varför just de scenerna är särskilt minnesvärda.

Övning 3:

Filmens språk I – dramaturgi

De allra flesta filmer vi ser är uppbyggda enligt samma berättarmässiga mönster, eller *dramaturgi*, som tog form i Hollywood redan runt 1917 men som faktiskt går att härleda till det antika grekiska dramat. Det gäller korta och långa filmer, fiktions- och dokumentärfilmer, dramer, komedier och actionfilmer. Att försöka få syn på detta mönster liknar lite ett detektivarbete och gör filmupplevelsen mer lustfylld och intressant.

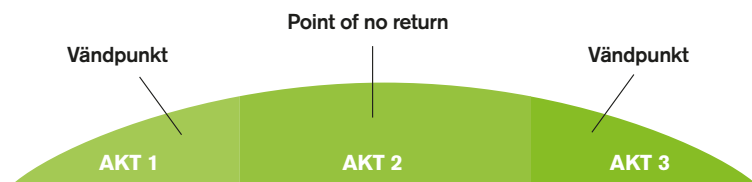
Vad? Ta reda på hur filmens berättelse/handling, är uppbyggd.

Hur? Genom att plocka isär berättelsen i mindre beståndsdelar och se hur de hänger ihop.

Varför? För att få grundläggande kunskap i klassiskt filmberättande och förståelse för hur detta dramaturgiska mönster påverkar oss som publik.

Gör så här:

1. Introducera schemat för klassiskt filmberättande, det vill säga *filmens dramaturgi* för eleverna.
2. Se en professionellt producerad spelfilm – lång eller kort – tillsammans.
3. Jämför filmen ni sett med schemat för klassiskt filmberättande och pricka in akter, vändpunkter, point of no return etcetera. Låt eleverna arbeta enskilt, i par, smågrupper eller helklass beroende på förutsättningarna.

Introduktion till filmens dramaturgi

De flesta filmer är indelade i tre delar, eller *akter* som skiljs åt av *vändpunkter*. I *Akt 1* introduceras vi till filmens viktigaste karaktärer, eller *protagonister*, och huvudproblem, *tema*, samt får veta vilken *genre* filmen tillhör. Därefter inträffar den *första vändpunkten* som brukar vara en viktig händelse som präglar hela filmens fortsättning. I *Akt 2*, som är den i särklass längsta, lär vi känna karaktärerna bättre samtidigt som huvudproblemet fördjupas och ofta kompletteras med mindre sidoproblem. Någonstans i Akt 2 (ca två tredjedelar in i filmen) inträffar oftast *point of no return*, en avgörande händelse efter vilken berättelsen fram till upplösningen bara kan utvecklas i en enda riktning. Den *andra vändpunkten* brukar innebära *klimax*, filmens höjdpunkt då dess upplösning avgörs. I *Akt 3*, som ofta är kort, får problemet sin lösning. Filmen brukar sedan avrundas med en *avtoning* för att den inte ska sluta så abrupt.

Övning 4:

Filmens språk II

– mise-en-scène

Mise-en-scène är ett samlingsbegrepp för filmkonstens visuella effekter. Dessa komponenter – alltifrån scenografi till specialeffekter – är viktiga för hur vi tolkar den färdiga filmen, men det är inte alltid vi lägger märke till dem. Att studera en films *mise-en-scène* tillhör filmanalysens grunder och är en rolig aha-upplevelse även för den vana filmälskaren.

Vad? Lär dig analysera filmkonstens visuella form.

Hur? Genom att studera en films scenografi, ljussättning, kostym, mask/smink, specialeffekter och skådespelarstil.

Varför? För att få grundläggande kunskap i klassiskt filmberättande och förståelse för hur formspråket påverkar dramaturgiska mönster och oss som publik.

Gör så här:

1. Se en film – gärna en kort – tillsammans med eleverna och ha ett kort samtal efteråt.
2. Introducera begreppet *mise-en-scène* och dess grunder för eleverna.
3. Se filmen igen – delar eller hela – och närstudera nu *mise-en-scène*. Låt eleverna arbeta enskilt, i par, smågrupper eller helklass beroende på förutsättningar.

Introduktion till *mise-en-scène*

Mise-en-scène brukar delas in i följande enheter som olika filmarbetare har ansvar för: *scenografi* (saker, möbler, miljö), *kostym* (kläder), *mask* (smink), *ljussättning*

(hur scenerna belyses), *specialeffekter* (alltifrån kulisser till datoranimationer) och *skådespeleri* (hur skådespelarna agerar). Mise-en-scène är avgörande för om vi uppfattar en berättelse som exempelvis övertygande, trovärdig och välgjord. Bakom en realistisk dramafilm ligger ofta precis lika mycket arbete med mise-en-scène som i exempelvis en zombiefilm – bara det att effekterna gjorts osynliga.

Praktiska tips: analys av mise-en-scène

- Analysera en av mise-en-scènes komponenter i taget.
- Stäng av ljudet för att lättare fokusera på det visuella/synliga.
- Frys gärna filmbilden för att lättare se detaljer såsom färger, skuggor, kläder, frisyrrer, smycken, inredningsdetaljer, personliga ägodelar etcetera.
- Jämför utseendet på skådespelarna i filmen med bilder på hur de ser ut i verkligheten.
- Ställ dig hela tiden frågan *varför* mise-en-scène ser ut som det gör – hur påverkar det vår tolkning av berättelsen och dess karaktärer?
- Fundera på vilka scener som är inspelade i studio och vilka som eventuellt är inspelade i befintliga miljöer och i så fall varför.

Övning 5:

Filmens språk III

– bildkomposition

Bildkomposition handlar mindre om *vad* en film handlar om och mer om *hur* detta motiv visas fram. Vad får vi se och vad lämnas utanför bildens ram? Ur vilket perspektiv ser vi det som händer? Att lära sig bildkompositionens grunder är enkelt och oerhört viktigt för att förstå hur vi påverkas av rörliga bilder, inte minst reklam- och propagandafilmer.

Vad? Lär dig grunderna i bildkomposition.

Hur? Genom att närstudera bildkomposition i en film samt själv testa att rama in världen på olika sätt.

Varför? För att förstå hur bildens komposition och val av perspektiv påverkar åskådaren och reflektera över hur vi styrs att tolka rörliga bilder på det sätt som filmskaparna vill.

Gör så här:

1. Gör praktiska övningar kring inramning, bildkomposition och perspektiv.
2. Se en film – gärna en kort – tillsammans med eleverna och ha ett upplevelse-samtal efter.
3. Studera filmens bildkomposition och reflektera kring varför den ser ut som den gör.

Praktiska tips och övningar: inramning, bildkomposition och perspektiv

- Gör kameralinser av toarullar och hushållsrullar och se på omvärlden genom dessa. Experimentera med avstånd och variera studieobjekt. Lägg märke till skillnaderna.

- Klipp ut tändsticksaskstora fyrkantiga hål i mitten av ett A4-papper. Rama in olika bilder i till exempel böcker, tidningar och surfplattor genom att lägga det ihåliga pappret över dem. Vad ser du och vad ser du inte? Vad händer när du flyttar på hålet?
- Tillverka större (gärna breda) ramar av papp och se på omvärlden genom att rama in den på olika sätt: extrema avståndsbilder, avståndsbilder, helbilder, halvbilder, närbilder och extrema närbilder. Fundera på följande:

Vad befinner sig inom ramen vid de olika bildutsnitten?

Vad befinner sig utanför ramen vid de olika bildutsnitten?

Vilken specifik information får du i en närbild respektive en avståndsbild?

Vilken information går du miste om i en närbild respektive en avståndsbild?

- Gör teckningar eller ta stillbilder på ett och samma motiv men med sex olika bildutsnitt.
- Arbeta i par där den ena sätter sig på golvet och den andra ställer sig nära intill. Se på varandra och för ett samtal. Hur känns det för den som sitter respektive den som står, ur maktsynpunkt? Byt position med varandra och reflektera.
- Gör teckningar eller ta stillbilder på ett och samma motiv uppifrån (*fågelperspektiv*), nerifrån (*godperspektiv*) samt rakt framifrån (*människoperspektiv*). Reflektera över hur motivet ser ut från de olika perspektiven.

Övning 6:

Filmens språk IV

– klippning och montage

Innan en långfilm klipps ihop kan den bestå av tvåhundra timmars inspelat bildmaterial. Filmklipparens arbete är en viktig men svår konst som går ut på att skapa skönhet, effekter och illusioner som publiken kanske inte ens är medveten om. Genom att studera en films klippning, eller *montage*, kan vi lära oss mycket – både om hur filmskaparna "lurar" sin publik genom visuella effekter och om hur den mänskliga hjärnan fungerar.

Vad? Ta reda på hur filmens scener och bilder är klippta och sammanfogade.

Hur? Genom att närstudera scenernas och bildernas ordningsföljd.

Varför? För att öva förmågan att tolka ett bildflöde, förstå hur bildmontage kan manipulera åskådaren och hur våra hjärnor skapar mening av rörliga bilder.

Gör så här:

1. Se en film tillsammans med eleverna i klassrummet.
2. Introducera filmklippningens grunder för eleverna.
3. Se filmen igen och närstudera klippningen. Låt eleverna arbeta enskilt, i par, smågrupper eller helklass beroende på förutsättningar.

Introduktion till filmklippning

Vi människor är, något förenklat, benägna att se mönster och mening i världen vilket innebär att när vi ser två filmbilder efter varandra skapar vår hjärna automatiskt en

relation mellan dessa – även om bilderna egentligen inte har något med varandra att göra. Detta utnyttjas av filmare för att skapa illusioner eller fiktiv logik. När en filmbild av en person som ser ut att titta på något utanför bild följs av en närbild på en tavla (*point-of-view-klippning*) så drar vi slutsatsen att personen tittar på tavlan. Genom *korsklippning* skapas illusionen att flera skeenden pågår samtidigt, så när en film växlar mellan bilder av två personer som lagar mat i sina respektive hem så förutsätter vi att de gör det samtidigt. En annan viktig komponent är filmklippens *rytm*. Ju fler klipp som gjorts i en film, desto snabbare upplever vi tempot – och följaktligen består för det mesta en actionfilm av betydligt fler klipp än ett romantiskt drama.

Praktiska tips: analys av filmklipp

- Se filmen utan ljud och eventuellt i slow motion för att lättare få syn på klippen.
- Håll utkik efter point-of-view-klippning och korsklippning.
- Fundera på varför filmskaparna har placerat bilderna i den valda ordningen.
- Håll takten genom att klappa händerna eller slå fingret mot en bordsskiva vid varje klipp och räkna dem.
- Räkna antalet sekunder mellan varje klipp.
- Är filmen "snabb" eller "långsam"?

Övning 7:

Filmens språk V – ljud

När vi ser på film ägnar vi oss egentligen lika mycket åt att höra på film, även om mycket av lyssnandet och tolkningen av det vi hör sker omedvetet. En films ljud, inte minst dess ljudeffekter och musik, är en viktig komponent som påverkar hur vi uppfattar berättelsen såväl i enskilda detaljer som i dess helhet. Vill vi förstå en film måste vi förstå hur ljud och bild samspelar.

Vad? Ta reda på hur filmens ljud påverkar vår tolkning av en film.

Hur? Genom att närstudera dialog, ljudeffekter och filmmusik.

Varför? För att öva förmågan att tolka en film, förstå hur ljudspåret samspelar med bilderna och manipulerar åskådaren.

Gör så här:

1. Se en film – gärna kort – tillsammans med eleverna i klassrummet.
2. Introducera film ljudets grunder för eleverna.
3. Se eller hör filmen igen och analysera ljudspåret. Låt eleverna arbeta enskilt, i par, smågrupper eller helklass beroende på förutsättningar.

Introduktion till film ljud

Inom filmskapande och filmanalys brukar film ljud delas in i tre olika delar: *dialog* (prat, inklusive inre monolog), *ljudeffekter* (alla ljud som inte är prat, till exempel steg, dörrsmällar, motorljud) och *musik* (dels sådan som hörs i filmen, till exempel när en karaktär lyssnar på radio, dels soundtrack som bara vi som publik hör). Nästan allt ljud i en film finns till för att hjälpa fram berättelsen, det vill säga göra den tydligare, och skapa "rätt" stämning. En skräckfilm utan läskig musik eller en kärleksfilm utan romantisk musik är ju nästan otänkbar. Vid en filminspelning brukar dialogen spelas in direkt, medan nästan alla andra ljud skapas efteråt i studio av ljudtekniker och särskilda ljudeffektsmakare eller *foleys* som det heter i Hollywood.

Praktiska tips: analys och skapande av film ljud

- Se inledningen till en film utan ljud och låt eleverna skriva ner hur de *tror* att filmen låter (som musik, ljudeffekter och dialog). Se sedan om samma sekvens med ljud och diskutera huruvida elevernas förväntningar stämde eller inte.
- Lyssna på inledningen till en film utan bild och låt eleverna skriva ner eller rita vad de tror att filmen handlar om samt fantisera om vad som händer. Se sedan sekvensen med bild och diskutera huruvida elevernas förväntningar stämde eller inte.
- Sök på "foley sound effects" på Youtube så hittar du en rad roliga och intressanta reportage om hur ljudeffekter till film skapas. Titta gärna tillsammans i klassrummet och låt sedan eleverna skapa sina egna ljudeffekter.

Övning 8:

Kortfilmsvisning i klassrummet

För att den filmpedagogiska metoden verkligen ska fungera – det vill säga öva upp flera sidor av elevernas filmkunnighet – är det viktigt att se *många* filmer, gärna inom flera olika skolämnena, och studera dem utifrån *många* perspektiv. Inte minst av tidsmässiga skäl är det svårt att se mycket film på skoltid. Av andra skäl – inte minst konstnärliga – är det synd att bara se enstaka klipp eller delar ur en långfilm. Då är kortfilmsformatet idealiskt. På fem, tio eller tjugo minuter kan många gånger en lika intressant historia berättas med lika intressant gestaltning som i ett långt format. Och de filmpedagogiska övningarna efteråt blir precis lika bra.

Vad? Filmpedagogiska övningar med hjälp av kortfilmsvisning i klassrummet.

Hur? Se film på webbplatsen filmarkivet.se och samtala och skapa sedan tillsammans med eleverna utifrån den.

Varför? För att öka elevernas filmkunnighet på olika sätt och för att kortfilmsformatet lämpar sig väldigt bra för många filmpedagogiska övningar.

Introduktion till filmarkivet.se

Webbplatsen filmarkivet.se, som är ett samarbete mellan Svenska Filminstitutet och Kungliga Biblioteket, är en kulturtjänst till skolor och privatpersoner för att tillhandahålla svensk kortfilm. Att streama film från filmarkivet.se i klassrummet är lagligt, gratis och enkelt – du behöver varken inloggning, konton eller medlemskap. Här finns filmer från 1910 fram till idag, enminutersfilmer och entimmesfilmer, dokumentärer, science fiction, experimentfilmer, journalfilmer, leranimationer, musikvideos, reklamfilmer och politisk propaganda. I kategorin "Film för barn och unga" har

filmer som särskilt väl lämpar sig för den yngre publiken samlats och försetts med åldersrekommendationer – men även många andra filmer på webbplatsen fungerar utmärkt för visningar och filmpedagogiska övningar i klassrummet.

Praktiska tips: kortfilmsvisning i klassrummet

Alla filmpedagogiska övningar som kan göras i samband med visning av långfilm – exempelvis de som beskrivs i denna praktika – kan också göras i anslutning till en kortfilmsvisning. Här följer tips som passar särskilt bra för det kortare formatet:

- Se filmen utan eleverna först, för att kunna förbereda lektionen. Gärna tillsammans med kollegor som du kan diskutera ditt upplägg med.
- Se filmen tillsammans med eleverna mer än en gång. Första gången förut-sättningslöst, en andra och kanske rentav en tredje gång med fokus på specifika detaljer, formmässiga grepp, teman etcetera.
- När du visar filmen i klassrummet kan du till exempel frysa bilden och spela upp en scen i slow motion eller experimentera med att visa filmen utan ljud (eller spela upp soundtracket utan bild) för att studera den ingående.
- En populär och givande övning i kreativt skrivande är följande: Stoppa filmen strax före slutet, precis innan något dramatiskt och avgörande (*klimax*) inträffar. Uppmana eleverna att skriva eller rita hur filmen slutar. Spela därefter upp slutet på filmen och jämför sedan det riktiga slutet med elevernas egna.
- Ge eleverna i uppgift att skriva eller på annat sätt skapa en uppföljare till kortfilmen.

Övning 9:

Studera filmens karaktärer

Att uppleva en film innebär nästan alltid att tolka och förhålla sig till en fiktiv karaktär. Vi skapar per automatik en relation till huvudpersonen, ibland även flera personer, i en berättelse. Att studera dessa närmare är ett roligt och intressant sätt att fördjupa sig i karaktärgestaltning och att få syn på egna föreställningar om hur människor och mellanmänskliga relationer är och bör vara.

Vad? Närstudera filmkaraktärer och deras relationer.

Hur? Genom att se en film och därefter via analys, samtal och valfritt kreativt uttryck beskriva och vidareutveckla en eller flera av dess karaktärer.

Varför? För att förstå och själv prova på karaktärgestaltning inom filmberättande samt reflektera kring mänskliga egenskaper, beteenden och relationer.

Gör så här:

1. Se en film tillsammans med eleverna och ha gärna ett upplevelsesamtal (se övning 2) efteråt.
2. Be eleverna att välja en karaktär ur filmen. Eleverna ska i det här skedet arbeta individuellt. Be eleverna teckna ned karaktärens namn (eller motsvarande) samt skriva följande: *1. Beskriv hur hen ser ut (fysiska drag, kläder, smink etcetera).* *2. Beskriv med minst tre adjektiv hur hen är som person.* *3. Beskriv minst tre känslor som hen känner i filmen.*
3. Fortsätt att utveckla övningen antingen individuellt, parvis, i smågrupper eller i helklass, beroende på förutsättningar.

Förslag på fortsatta övningar

- Låt eleverna skriva det som ibland kallas *bakland*, det vill säga information om karaktären som inte förmedlas i filmen men som manusförfattaren har tänkt. Till exempel: Vem är karaktärens föräldrar? Var föddes personen? Har hen flyttat någon gång? Vilken är karaktärens favoritmaträtt, -färg, -djur, -spel, -musik etcetera? Vad gör hen när hen blir arg/ledsen/glad/besviken/rädd? Vad tänker karaktären på innan hen somnar om kvällarna? Vilka är hens eventuella vänner och ovänner?
- Låt eleverna fundera på hur de känner inför sin karaktär. Be dem först kortfattat skriva ned sina känslor och därefter diskutera med varandra, eventuellt även i större grupp. Tycker de om karaktären – varför/varför inte? Kan de identifiera sig med eller känna igen sig i hen?
- Låt eleverna rita en relationskarta över de olika karaktärerna i filmen samt hur de förhåller sig till varandra. Diskutera därefter: Hur känner de varandra? Vilka känslor har de för varandra? Skildras relationerna som enkla eller komplicerade?

Övning 10:

Studera filmens berättarperspektiv

En central aspekt av en film är *berättarperspektivet*, det vill säga ur vems perspektiv historien berättas. Ofta finns det ett slags allvetande berättarperspektiv som gör anspråk på att veta sanningen om hur det som händer i filmen gick till. Ibland får vi följa en enda karaktär i en film, men det är ändå inte personen själv som berättar historien, utan vi ser karaktären "utifrån". Andra gånger är perspektivet mer subjektivt, det vill säga historien berättas helt eller delvis ur en specifik karaktärs synvinkel. Då kan vi inte alltid lita på att det vi ser verkligen hände. Ibland, slutligen, skildras en och samma händelse ur flera olika karaktärers perspektiv och då kan vi få olika versioner av sanningen. Att studera en films berättarperspektiv är en viktig och ofta rolig del av filmanalysen. Det är också ett effektivt sätt att visa dels hur en filmskapare "lurar" sin publik, dels hur vi som publik faktiskt vill bli lurade.

Vad? Studera ur vems eller vilket perspektiv en film berättas.

Hur? Genom att se film och sedan genom samtal och eget skapande reflektera över hur berättarperspektivet påverkar vår upplevelse av en historia.

Varför? För att förstå att alla berättelser har en avsändare som väljer ett specifikt – och mer eller mindre med sanningen överensstämmande – perspektiv som styr vår tolkning.

Gör så här:

1. Se en film tillsammans med eleverna och ha gärna ett upplevelsesamtal (se övning 2) efter.

2. Diskutera först filmens *berättarperspektiv* tillsammans med eleverna. Exempel på diskussionsfrågor hittar du nedan.
3. Låt därefter eleverna testa att byta ut filmens berättarperspektiv mot ett annat. Detta kan de göra genom olika kreativa övningar, se exempel nedan.
4. Avrunda med ett gemensamt samtal om berättarperspektivets betydelse för hur vi uppfattar en film.

Exempel: studera filmens berättarperspektiv

Ställ följande frågor:

- Vems är den här berättelsen? Är det huvudpersonen själv som berättar den eller någon annan? Är det kanske flera olika berättare? Eller finns det en så kallad *allvetande berättare* som vet mer än huvudpersonen och publiken?
- Vet vi i publiken mer eller mindre eller lika mycket som huvudpersonen?
- Om filmen har en berättarröst: vem är det som berättar och hur påverkar berättarrösten vår upplevelse av filmen?
- Hur har filmskaparna gjort för att gestalta filmens berättarperspektiv? Titta till exempel på kameravinklar och visuella effekter och lyssna på filmens ljudspår efter olika teman.

Exempel: testa att byta berättarperspektiv

Låt barnen experimentera med att byta filmens berättarperspektiv för att se vilka effekter det får. Arbeta med hela filmen om den är kort eller välj ut en scen eller en passage om den är lång. I vilken uttrycksform eleverna arbetar är naturligtvis valfritt; de kan skriva, rita, göra en serie, göra en fotoberättelse, en muntlig presentation etcetera.

- Om filmen har en allvetande berättare, ställ frågan hur samma film skulle vara om den berättades ur en enda karaktärs perspektiv. Testa gärna med flera olika karaktärer och jämför resultatet. Låt till exempel några elever omskapa filmen utifrån en viss karaktär och några andra utifrån en annan.
- Om filmen har en berättarröst, låt eleverna testa med att byta ut den. Antingen genom att de låter en av karaktärerna i filmen vara berättarröst, eller att de själva agerar berättarröst. Då kan de hitta på en helt annan text som gör att åskådaren uppfattar filmen helt annorlunda.

Övning 11: Normkritisk filmpedagogik

Att ifrågasätta varför vår värld – den lilla såväl som den stora – ser ut som den gör är viktigt för vår egen och världens utveckling. Vad som anses sant, naturligt och normalt varierar mellan olika tider, platser och kulturer och därför bör vi hela tiden ifrågasätta det vi tar för givet. Filmen är en fantastisk utgångspunkt för att diskutera normer, stereotyper och och alternativa sanningar och fakta.

Vad? Få syn på och ifrågasätt de normer som omger oss.

Hur? Genom att se film och utifrån den diskutera de normer den utgår ifrån samt via reflektion och kreativa övningar skapa alternativa scenarier/normer.

Varför? För att bli medveten om hur vi och världen styrs av normer.

Gör så här

1. Se en film tillsammans med eleverna.
2. Gör en eller flera av de föreslagna övningarna nedan.
3. Introducera begreppet normkritik på det sätt som passar din elevgrupp, diskutera de normer som genomsyrar filmen ni sett och jämför med elevernas egen verklighet.

Introduktion: normkritik

Vår värld är genomsyrad av normer som påverkar oss, dagligen, vare sig vi vill eller inte. Den mänskliga samvaron styrs av sociala normer som Nationalencyklopedin beskriver som "det 'normala' eller godtagna beteendet inom en social grupp" och vars funktioner är att dels kontrollera individer, dels utgöra en sammanhållande faktor. Vi kan således kortsiktigt vinna på att anpassa oss efter normerna, men ur ett långsiktigt och större perspektiv så krymper normerna alla människors handlingsutrymme. Därför är det viktigt att vi är uppmärksamma på vilka normer som styr oss och hur vi själva, vår omgivning och världen i stort skulle se ut om helt andra normer gällde. Att bedriva normkritik handlar kort och gott om att ställa sig frågan *Varför är det på detta viset?* och att vara normkreativ handlar om att reflektera över frågan *Hur skulle det vara om det var tvärtom?*

Introduktion: Hollywoodnormen

De allra flesta så kallade *mainstreamfilmer* följer än i dag de normer som växte fram inom den amerikanska filmindustrin så tidigt som på 1920-talet. Fortfarande handlar flertalet filmer om heterosexuella män från den västerländska medelklassen. Som ett slags alternativ till mainstreamfilmen pratar vi ibland om just *alternativfilmen*,

konstfilmen eller *arthousefilmen*. I dessa skildras ofta andra egenskaper och tillhörigheter som "normala" och ibland gör de rentav aktivt motstånd mot den så kallade *Hollywoodnormen*.

Förslag på normkritiska och normkreativa övningar

- Gör *Bechdeltestet* på filmen för att se hur det står till med jämställdheten. Ställ följande tre frågor om filmen: *Finns minst två namngivna kvinnliga karaktärer i filmen? Pratar dessa med varandra? Pratar de om något annat än män?* Om svaret blir ja på samtliga frågor har filmen klarat Bechdeltestet, annars blir den underkänd.
- Gör en kvantitativ inventering av filmen genom att räkna hur många karaktärer från följande grupper som finns representerade: kvinnor, män, sexuell läggning, etnicitet, funktionsvariation, klass, ålder.
- Ställ er följande frågor:
 - Vad anses normalt eller högstatus i filmen?*
 - Vad anses avvikande eller lågstatus i filmen?*
 - Förs i filmen någon form av diskussion kring normalt kontra avvikande – eller framställs denna uppdelning som självklar?*
- Låt eleverna fantisera kring hur filmen skulle bli om det var precis tvärtom, det vill säga om det normala framställdes som avvikande och det avvikande som normalt. Ge dem exempelvis i uppgift att skriva eller göra en serie där karaktärerna har bytt kön, sexuell läggning, etnicitet, funktionsvariation, klass och ålder. Diskutera sedan resultatet.

Filmpedagogik – så funkar det!

I detta häfte har vi samlat elva enkla, roliga och effektiva filmpedagogiska övningar. Övningarna kräver ingen avancerad teknisk utrustning, funkar för alla elevers åldrar och förutsättningar och kan utföras i klassrummet.

Svenska Filminstitutets filmpedagogiska verksamhet är en informations- och kunskapskälla för alltifrån regionala filmverksamheter och kommuner till enskilda skolor och lärare.

På vår hemsida www.filminstitutet.se/sv/fa-kunskap-om-film/film-i-skolan kan du läsa mer.